

ЩРИХИ КЪМ „ИДЕОЛОГИЧЕСКИЯ ПОРТРЕТ“ НА ЦАР КАЛОЯН (1197 – 1207)

Пламен Павлов

В научното творчество на бележития български медиевист Борислав Примов важно място заемат още неговите ранни публикации, посветени на българо-латинските отношения в началото на XIII в.¹ Привличането на ценен старофренски извор като “Хрониката” на Робер дьо Клари и анализите на младия тогава учен имат пряко отношение както към изясняването на събитията, така и към опитите за “разгадаване” на политическото мислене на цар Калоян. Робер дьо Клари разказва за срещата на Калоян с видния френски рицар Пиер дьо Брашйю през лятото на 1206 г. Както е известно, по време на разговора, предвид твърденията на французите, че като потомци на Еней и древната Троя отмъщават на “гърците” (в случая Византийската империя), българският владетел заявява, че той и неговите българи са “... чували да се разправя за това (за Троянската война – б.а., П.П.) повече от другите” – твърдение, което хармонира с други данни за интереса на Калоян към историята като познание, но и като важно идейно и политическо “оръжие”.

Цар Калоян извиква в представите ни сравнително завършен, донякъде “христоматиен” образ на талантлив държавник, военачалник и дипломат². В по-новите проучвания се добавя мотивът за неговия суров характер³. Като цяло портретът на най-младия от първите трима Асеневци изглежда завършен, поне от гледна точка на многократно коментираните изворови данни за неговата личност, политика и т.н. И все пак нека обърнем внимание на някои интересни и сякаш недооценени свидетелства, които са в директна връзка със задачата, която сме си поставили. Дори и оскъдните сведения показват, че българският цар е разполагал със сравнително широки познания за историята на своята страна, за нейните политически партньори, опоненти или противници. Калоян е имал политическо мислене, което го сближава поне донякъде (може би повече от всички други български владетели?) с цар Симеон Велики⁴. Без да притежава извънредно високата интелектуална подготовка на своя знаменит предшественик, Калоян е познавал държавната

идеология на Първото българско царство, най-същностните страни на някогашната българска политика към Византия, Римската църква и т.н. Нямаме сведения за образованието на българския владетел, не знаем дали заложничеството му във византийската столица през 1188 – 1189 г. е свързано с нещо подобно и т.н. Така или иначе, пред нас се изправя достатъчно просветен за своето време човек, способен умело да мотивира своите замисли, да взема бързи, сполучливи и ефектни решения.

1. “Римлянинът” Калоян. Съществува едно добре известно и донякъде “загадъчно” сведение, дадено от самия Калоян в писмо до папа Инокентий III: “... издирих писанията и книгите на нашите предци и законите на блаженопочившите царе, наши предшественици, откъде те са получили българското царство и царско утвърждение, корона на главите си и патриаршеско благословение. И като изследвахме грижливо, намерихме в техните писания, че тези блаженопочивши царе на българите и власите и наши предшественици Симеон, Петър и Самуил са получили корона на своето царство и патриаршеско благословение от пресветата Божия Римска църква...”⁵.

Тази информация е предмет на разнородни коментари – от пълно доверие до поставянето ѝ под съмнение в сериозна степен. Изказвани са различни предположения за споменатите “писания”, “книги” и “закони”, като най-често се приема, че Калоян е разполагал със старобългарските преводи на византийски хроники от IX – X в. Дискутират се и твърденията на българския цар, базирани на неговите “грижливи издирвания”, а именно че “предшествениците” му, наречени в следващо писмо без колебание “*мои прародители*” (!), са получили короната си от Рим. Не бива да омаловажаваме по презумпция старобългарската литература и да я свеждаме само до познатите ни, пощадени от времето оскъдни паметници. Дори историята на далече по-богатата и с много по-добра съдба византийска литература изобилства с творби, познати само по име, във фрагменти или в единични, оцелели като по чудо екземпляри⁶. Друг е въпросът доколко информацията за старите връзки с Рим е почерпена от такива “писания” и в каква степен е съзнателно манипулирана в интерес на диалога с папа Инокентий III.

Неведнъж е отбелязвана ловкостта, с която Калоян приема подадените му от папата “реплики”, че старите български царе са негови “прародители”, особено че самият той произлиза “от благороден род на град Рим”, че има римска “благородна кръв” и “отечество”⁷. Както е известно, въпросът

за “римския произход” на Калоян, т.е. на династията Асеневци, е предмет на спекулации в румънската историография⁸. Едва ли папата би поласкал един благородник, на когото предлага титлата “крал”, извеждайки произхода му от влашките пастири, обикалящи със стадата си балканските планини. Когато Калоян благодари на папата, че му е припомнил “*нашата кръв и отечество, от което произхождаме...*”, т.е. Древния Рим (това твърдение присъства и в писмо на архиепископ Василий до римския първосвещеник), той също надали има предвид неволна или съзнателна асоциация между средновековните власи и римляните, направена от Инокентий III. Вероятно мотивът за римското потекло на владетелските династии, срещащ се в една или друга форма в средновековна Европа, е имал (или в конкретния случай безпроблемно е намерил) почва и в България. Възможно ли е обаче българският цар наистина, поне в някаква степен, да е бил склонен да вярва в “римския” си произход? Можел ли е Калоян едновременно да бъде *българин*, който отгъщава на империята заради злините на Василий II (и то като “*Ромеоубиец*” – т.е. “убиец на римляни”, макар и “гръцки”!), а от друга страна, с оглед на своята “синя кръв”, да се чувства *римлянин* по потекло? Колкото и парадоксално да изглежда, това може би е възможно.

В България следите от грандиозната култура на Древния Рим са достатъчно забележими и днес, а през далечния XIII в. те са били несравнимо по-впечатляващи. Достатъчно е да хвърлим поглед и към по-късната епоха, към бележките на западните пътешественици от XV – XVIII в., към писаното от Петър Богдан и дори към ерудитските наблюдения на такива автори от “зрелия” XIX в. като Феликс Каниц. За средновековен владетел, живеещ в дворец с вградени в стените римски стели (както е при царския дворец в Търново), който гради църкви с антични капители и колони и т.н., в подобно мислене навярно е имало определена логика. Тя се е потвърждавала и от ранновизантийските основи на средновековната столица Търново (особено при “акропола” ѝ Царевец), от грандиозните руини на изградения някога от император Траян римски град Никополис ад Иструм (при с. Никюп, пазещо в названието си спомена за римското начало) в близката околност на Търново и т.н., и т.н. Много мастило е изписано за произхода на Асеневци, но дори наред с българската да са имали някаква друга “кръв” (например куманска)⁹, все пак те са принадлежали на потомствената аристокрация в Паристрион/Подунавие (дн. Северна България). И като представители на тази социална среда са разполагали с имения, предавани от поколения. Когато в такива наследствени места или в непосредствена близост до тях е

имало римски старини, притежателите им е нямало как поне малко да не се чувстват приемници и наследници на някогашните им господари - римляните. С други думи, Калоян е можел “да влезе в тона” на папа Иннокентий III, най-малкото да не се притеснява от версията за своята кръвна връзка с Римската империя и нейния елит.

От друга страна, подобно на братята си Петър и Асен, Калоян продължава всячески да демонстрира приемствеността в българското държавно развитие. Той има най-големия принос за обогатяването на търновския сакрален пантеон, което прави от българската столица наистина “Богопазения Цариград Търнов”. Именно Калоян тържествено пренася мощите на св. св. Иларион Мъгленски, Михаил Воин от Потука, Гаврил Лесновски, Йоан Поливотски, а вероятно и на други български и византийски светци. Калоян строи някои от знаковите паметници на престолния град – патриаршеската катедрала “Възнесение Господне”, църквата “Св. св. Петър и Павел”, храма на св. Гаврил Лесновски и др. Калоян осмисля идеята за уния с Римската църква като перспективно решение на кардиналните религиозно-политически и държавни въпроси. При това надали неговата активност в контактите с Рим трябва да се принизява до “обикновен” политически прагматизъм, а унията да бъде третирана като формалност, както често се прави¹⁰. Това обаче е извън обсега на тази малка студия.

2. “Ромеоубиецът” Калоян. Да продължим с отношението на българския владетел към историята и съвременното ѝ за неговата епоха звучене. След разпадането на т.нар. българо-ромейски съюз към 1206 г. Калоян е наричан Ромеоубиец. Той не само не възразявал на това прозвище, но твърдял, че отмъщава на ромеите заради злодеяния на Василий II Българоубиец (976 – 1025 г.)¹¹. И все пак не можем да твърдим, че Калоян е изпитвал някаква, едва ли не генетична омраза към Византия и ромеите. По-скоро следва да търсим още едно ярко средство на пропагандата и “психологическата война” – маниер, характерен и за братята му Петър и Асен¹². При описаните в изворите Калоянови репресии и насилия над ромеите на преден план изпъква техният демонстративен характер, целящ сплашването на противника, което отново ни напомня за българското въстание през 1186 г. – например призивът да не се вземат военнопленници. Може би в най-силна степен Калояновата политика на демонстративно “ромеоубийство” се е проявила при жестоката разправа с ромейската “партия” във Филипопол/Пловдив¹³. По същото време обаче българският цар подкрепя ромейската знат от Адрианопол (Одрин) и Димотика.

Заслужава да се отбележи отношението на цар Калоян към неговия велик “прародител” Самуил (997 – 1014 г.), отбелязан изрично в писмата до папата. Нека припомним знаменитата фраза на Калояновия съвременник Йоан Ставракий: “онзи прочут Самуил, който и досега е в устата на българите”¹⁴.

3. “Ромейският” император Калоян. Калоян познавал сравнително добре вековните противоречия между църквите в Константинопол и Рим, както и западните гледища по конкретни идейно-политически въпроси. Такава представа са имали още братята му Петър и Асен, което личи от българските предложения през 1190 г. Тогава българите обещаваха масирана помощ (40-хилядна армия) на влезлия в конфликт с Византия германски император Фридрих I Барбароса, като според съвременника Ансберт и анонимната “Historia peregrinorum” искали от него да даде на Теодор-Петър (“Калопетър”) “императорската корона на Гръцкото кралство” (“coronam imperialem regni Grecie”), т.е. византийската корона!¹⁵ Това показва, че в Търново са били наясно с гледището за субординацията на “двете империи” през XII в., подкрепяйки съвсем умишлено западната “римска” (германската) позиция по този въпрос. Този провокативен максимализъм явно е смушавал западния император, но той показва до каква степен Петър и Асен (естествено и Калоян) са излизали от стандартите на “обикновени”, “провинциални”, при това непризнати все още от никого държавници, водачи на полузабравената от тогавашна Европа някога мощна българска държава. Идеята за приемствеността с Първото българско царство не случайно пронизва българската държавна идеология и политическа практика в продължение на десетилетия. В това отношение цар Калоян е особено активен, находчив и безкомпромисен – достатъчно е да припомним позицията му за естеството на българската владетелска титла (“imperator”/”цар”, а не “rex”/”крал”!) в кореспонденцията с папа Иннокентий III. Едва ли Калоян е бил склонен към някакво принципно отстъпление от идеята за установяване на българска доминация в Константинопол, макар да прави тактически ходове по отношение на Латинската империя през 1204 г. И все пак именно Калоян насочва нещата натам самите ромеи да го признаят за “свой василевс”¹⁶ през 1205 г., въпреки че това признание остава неискрено и скоро е последвано от измяна и колаборационизъм с латинците. Ако съдим по разказа за поредното “Чудото на св. Димитър”, дело на Йоан Ставракий, дори и през есента на 1207 г. независимо от жестоките репресии към ромейското

население цар Калоян е продължавал да толерира определени ромейски среди и да бъде в съюз с част от “ромейте” в Тракия и Беломорието¹⁷.

4. “Папоцезаризмът” при Калоян. Влизайки в диалог с Рим, българският цар несъмнено е бил запознат с основните политически постулати на папството. Интерес заслужава Калояновата линия на възприет от самия него “папоцезаризъм”, разбира се, при цялата условност и непрецизност на това понятие. Българският цар неведнъж изразява своето преклонение пред римския първосвещеник – “папа на вярата на християните от изток чак до запад”, “отец на цялото християнство и мой господар”, “пресвети повелител, всемирен папа и отец на моето царство” и други подобни¹⁸. По-интересно обаче е, че той декларира подобно отношение и към духовния глава на българска църква. Към примас/архиепископ Василий тази позиция е регистрирана със сериозно закъснение – едва през 1203 г. Дотогава Калоян води диалога с папата от свое име, волно или неволно игнорирайки в писмата си духовния глава на България, което може да се дължи на различни причини. Възможно е Василий да е бил резервиран към контактите с “латинските схизматици”, но не е изключено и друго – отначало царят да е постъпвал по обичайния за един православен монарх начин, водейки преговорите от свое име в качеството си на “Божи помазаник”. В определен момент Калоян прави стъпка в посока на папските схващания. Ловката му позиция е отразена в едно писмо от есента на 1203 г., където царят изразява своята почит към Василий, “[главата] на цялата българска земя и на всеобщата света и велика църква на Търново и велик човек на моето царство”¹⁹. Такъв подход личи и при организираното през август 1203 г., но осуетено от византийските власти в пристанището Драч пътуване на архиепископа до Рим, където българският духовен глава е трябвало да се представи на Инокентий III. Писмата на царя и архиепископа са предадени на папата от военачалника Сергей и презвитер Константин, “знатни мъже и верни на царя люде”. Фактът, че архиепископ Василий е придружаван от “коместабъл” Сергей (може би тогавашният български протостратор, командирът на царската конница), заслужава внимание²⁰. Специалната “конна свита” под командата на един от най-високопоставените военачалници също е знак за положението на архиепископа и уважението на царя към него. Вярно е, че като съратник на Петър и Асен още от обявяването на въстанието в търновския храм “Св. Димитър” архиепископ Василий сигурно е бил достатъчно авторитетна фигура. В този смисъл Калоян навярно е хранил нужното уважение към

него още от детството си, години преди контактите с папата. Но така или иначе, като е схващал римското разбиране за отношенията между държава и църква, Калоян е сметнал за нужно да подчертае значението на “великия човек на царството ми” по необходимия ефектен начин.

5. Североизточните предели на царството в представите на цар Калоян. Калоян продължава подетата от своите братя последователна политика за освобождаване и обединение на българските земи, “както е било някога” в епохата на Първото българско царство. Той присъединява югозападните български земи, а през 1202 – 1203 г. постига освобождението на Белградската и Браничевската област от унгарска власт. В диалога с Инокентий III българският цар не само успява да ангажира Римската курия в подкрепа на законните български права над спорните области, но и да постави въпроса за други пет български епископии, оставащи под унгарско господство²¹. Всичко това показва последователността, с която Калоян е отстоявал интегритета на българската историческа и етническа територия.

Какви са били българските виждания в североизточна посока? Ето какво заявява цар Калоян в своята клетвена грамота към Римската курия (1204 г.) – на практика най-солидният официален документ в преписката с Инокентий III: “И каквито земи на християни или езичници в бъдеще придобие моето царство, те ще бъдат под властта и повелята на същия свещен апостолически престол”²².

Езичниците в този важен документ могат да бъдат единствено куманите. В тази политическа декларация, в едни или други мащаби, явно се има предвид и заеманата от тях обширна територия, най-малкото земите до долното течение на Днепър. Още от началото на XIII в. към куманите се наблюдава мисионерски интерес от страна на католическите ордени на цистерцианци и доминиканци. Според легендата самият св. Доминик отишъл да покръства куманите. Тези опити, които не се увенчали с успех, били протезирани най-вече от Унгария. От една страна, унгарското кралство имало своите планове за разширение на изток, от друга – тази активност целяла да неутрализира опасния за неговите интереси традиционен българо-кумански съюз. Този съюз е бил скрепен на най-високо равнище с брака между Калоян и една знатна куманска принцеса. В този план подкрепяната или инспирирана от Унгария религиозно-политическа активност към куманите е била неприемлива за българския цар. Както при българо-унгарския спор за Белград, Браничево и контрола над Влахия (неслучайно

присъстваща в кореспонденцията с Инокентий III в титулатурата на царя и примас-патриарха Василий!), и тук Калоян търси перспективно дипломатическо решение. Бъдещото покръстване на куманите, оставащо все още в неясното бъдеще, трябва да бъде запазено за униатската българска църква. От самото отстояване на “правото” не някой друг, а Търновската “дъщеря” на Римската курия да покръства “езичниците”, се подразбира, че политическото влияние (и бъдещата власт над тези бъдещи християни?) трябва да остане за българската държава. С други думи, ако Калоян е претендирал и се е борил за българската власт в Тракия, Македония, областите на Ниш, Браничево, Белград и Влахия, той не е забравял някогашните, изконни от гледна точка на историята български територии на североизток. Че търновските царе са се уповавали не само на изрично споменатите от Калоян “предшественици” или “прародители” Симеон, Петър и Самуил, но и на владетелите от езическата епоха, личи ясно от присъствието на знаменитата Омуртагова колона в църквата “Св. Четиридесет мъченици”. Българите по всяка вероятност са имали представа и за някогашната “прародина” – в Българския апокрифен летопис (вероятно от средата на XII в.) четем за онези три велики реки: Затиуса (Днепър), Ереуса (Днестър) и Дунав, с които се свързва началото на българското царство²³.

Представените разсъждения имат “разпокъсан” вид. В случая това е неизбежно – целта е да бъдат показани недостатъчно осмислени черти от политиката и държавноидеологическите възгледи на цар Калоян. Дори ако само част от тези “щрихи”, колкото и да са хипотетични, бъдат развити с други данни и наблюдения, пред нас се очертава далеч по-завършен образ на даровития български владетел Калоян.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Примов, Б.** Робер дьо Клари и отношенията между България и Латинската империя. – ГСУ-ИФФ, т. 43, 1947; Гръцко-български съюз в началото на XIII в. – ИПр, 1947 – 1948, кн. 1, 22–39.

² За личността и царуването му вж. **Златарски, В.** История на българската държава през средните векове, III. София, 1940 (1994), с. 104 сл.; **Цанкова-Петкова, Г.** България при Асеневци. С., 1978, 51–86; История на България, III (Втора българска държава, XII–XIV в.). С., 1982, 131–148; **Божилков, Ив.** Фамилията на Асеневци (1186 – 1460). С., 1985, 43–68 (№ 3); **Андреев, Й.** Българските ханове и царе (VII – XIV в.). С., 1988, с. 112–125; **Андреев, Й., Ив. Лазаров, Пл. Павлов.** Кой кой е в средновековна България [= Кой кой е...]. С., 1999 (второ изд.), 190–198;

Овчаров, Н. Цар Калоян. С., 2002. За мястото на историческата памет в политическата идеология на царете от Второто българско царство, вкл. цар Калоян, вж. **Андреев, Й.** Идеята за приемствеността в българската държава през Средновековието (XII – XIV в.). – ТрВТУ, 12, кн. 3 (история), 17–37.

³ Тези изводи се базират както на данните от наративните извори, така и върху анализите на т.нар. Калояново погребение. По този въпрос вж. **Инкова, В.** Калояновото погребение. С., 1979; **Андреев, Й.** Български ханове и царе, 122–124; **Овчаров, Д.** Човек и добре да живее, умира. С., 1992, 101–119; **Тотев, К., Е. Дерменджиев, Д. Косева.** Наосът и притворът на търновската църква “Св. Четиридесет мъченици”. – Минало, 1999, кн. 4, 23–50.

⁴ **Божилов, Ив.** Цар Симеон Велики (893 – 927): “Златният век” на средновековна България. С., 1983. Вж. също **Павлов, Пл.** Християнското и имперското минало на българските земи в ойкуменичната доктрина на цар Симеон Велики (893 – 927). – В: Източното православие в европейската култура. С., 1999, 111–115.

⁵ **Дуйчев, Ив.** Преписката на папа Инокентий III с българите (Увод, текст и бележки). – ГСУ-ИФФ, т. 37, кн. 3, 1942, с. 47, 96–97; Из старата българска книжнина, II. С., 1944, 9–10 (текст), 298–300 (коментар); Латински извори за българската история, III. С., 1965; Държава и църква през XIII в. (Преписка на българите с папа Инокентий III. Синодик на цар Борил). Коментари – Ив. Божилов. С., 1999.

⁶ Вж. най-общо **Бек, Х.-Г.** Путеви византийске книжевности. Београд, 1967, 87 сл., 116–128 и посочените примери и литература. За българските паметници най-обстойно е изследването на **Куев, К.** Съдбата на старобългарските ръкописи през вековете. С., Наука и изкуство, 1979 (1986).

⁷ Държава и църква..., с. 7, 8, 10, 19.

⁸ Срв. критиката на **Божилов, Ив.** Фамилията на Асеновци, 11–19. “Влашката” теза се лансира и в нови изследвания – вж. например **Papacostea, S.** Romanii în secolul XIII-lea. Bucuresti, 1993, 18–21. Показателни са коментарите на румънската редколегия към текста в книгата на **Pavlov, Pl., I., Ianev, D. Cain.** Istoria Bulgariei. Bucuresti, ed. “Corint”, 2002, 45–51.

⁹ **Златарски, В.** Потеклото на Петра и Асеня, водачите на въстанието в 1185 г. – Списание на БАН, кн. 45, 1933, 8–48; История, II. С., 1934 (1994), с. 466 сл.; **Мутафчиев, П.** Произходът на Асеновци. – Избрани произведения, II. С., 1972, 150–191; **Тъпкова-Займова, В.** Долни Дунав – гранична зона на византийския Запад. С., 1976, 146–147; **Божилов, Ив.** Фамилията..., 18–19.

¹⁰ **Петков, К.** Българските добавки към Синодика на цар Борил (автореферат на канд. дис.). В. Търново, 1993, 8–9; **Шиваров, Н.** Следствията от унията при цар Калоян за българската църква. – В: Католическата духовна култура и нейното присъствие и влияние в България. С., 1992, 84–94.

¹¹ **Georgius Acropolita.** Opera (rec. Aug. Heisenberg), I. Lipsiae, 1903, p. 23; Гръцки извори за българската история, VIII. С., 1974, с. 156 (Георги Акрополит), с. 265 (Теодор Скутариот) [по-нататък ГИБИ].

¹² **Павлов, Пл.** Методите на психологическа война във въстанието на Петър и Асен. – Българска историческа библиотека, 2000, кн. 2, 2–8.

¹³ **Nicetae Choniatae** Historia, ed. Bonn., 1835, 828–829; **ГИБИ**, XI, С., 1982, 84–85.

¹⁴ **ГИБИ**, X, С., 1980, с. 127.

¹⁵ Вж. по-подробно **Божилов, Ив.** Фамилията..., 30–31.

¹⁶ **Nicetae Choniatae** Historia, p. 809 sq.; **ГИБИ**, XI, с. 73 сл.; **Вилардуен, Ж.** Завладяването на Константинопол (превод и коментар Ив. Божилов). С., 1985, гл. 33; **Божилов, Ив.** Фамилията..., с. 50.

¹⁷ В армията на Калоян пред Солун наред със “скитите” кумани и др. наемни сили (руси-бродници, “хазари”, “албанци” или по-скоро алани) се споменават изрично “*romei*”, съответно “*gьrcи*” в старобългар. превод в “Рилски панегирик” на Владислав Граматик (1469 г.). – **ГИБИ**, X, с. 129 (Йоан Ставракий); **Златарски, В.** История..., III, С., 1940 (1995), с. 259.

¹⁸ **Дуйчев, Ив.** Из старата..., II, с. 2, 6–7, 12–13, 16–17, 22–23.

¹⁹ **Пак там**, с. 18; Държава и църква..., с. 39.

²⁰ **Павлов, Пл.** Просопографски бележки за български военачалници от XII – XIII в. – Военноисторически сборник, 1992, кн. 5, 5–9; Кой кой е..., 51–53 (архиепископ Василий), 336 (Сергий).

²¹ **ЛИБИ**, III, 339–340; **Златарски, В.** История..., III, с. 182; **Коледаров, П.** Политическа география на средновековната българска държава, II (1186 – 1396). С., 1989, 43–44; **Димитров, Хр.** Българо-унгарски отношения през Средновековието. С., 1998, 118–119.

²² **Дуйчев, Ив.** Из старата..., с. 11; Държава и църква..., с. 35.

²³ Стара българска литература, 3 (Исторически съчинения). С., 1983, 60–61; **Венедиков, Ив.** Медното гумно на прабългарите. С., 1983, 63–66. Вж. по-подробно **Павлов, Пл.** Бележки за българското етническо и политическо присъствие в междуречието на Дунав и Днестър през XII – XIV в. – Българите в Северното Причерноморие, I. В. Търново, 1992, 57–69 и посочената литература.

AN OUTLINE OF THE “IDEOLOGICAL PORTRAIT” OF TSAR KALOYAN (1197 – 1207)

SUMMARY

This article analyses some elements of the political thinking of Tsar Kaloyan: the Roman heritage in his system of values; his attitude to the Pope and to the Bulgarian archbishop; Kaloyan’s view of the continuity in the territorial and political development of the state.